

Matti Koiranen, GENS Oy
KTT, Emeritusprofessori (JY)
(Suomen luova talous ry:n jäsen)

KULTTUURIPOLITIikka: YHTEISTEN ASIoidEN HOITOA JA LUOVAA TYÖTÄ SUOMEN HYVINVOINNIN JA TALouden INTRESSIÄ PAINOTTAEN

1) Kulttuuripolitiikan tehtävä ja muistion tavoite

Kulttuuripolitiikka on erittäin keskeinen osa yhteiskuntapolitiikkaa. Kulttuuritoiminnaksi miellän sekä julkisen sektorin toimet (esim. instituutioina museot, Yleisradion, kunnalliset musiikkiopistot ja taidekoulut, kaupunginteatterit ja -orkesterit sekä tapahtumat) että yksityisen sektorin toimet (eli luovat alat liiketoimintana). En tee myöskään eroa ns. korkeakulttuurin ja ns. massakulttuurin välille. Raja, jos sellainen yhä mielissä elää, on tarpeeton ja vähintään tulkinnanvarainen; kummallakin on oikeutuksensa ja elintilansa. Luovat alat ovat joukko erillisiä sektoreita, jotka ovat sekä kulttuuripolitiikan kohde että monivaikutteinen, yhteenkietoutuva kulttuurikentän ekosysteemi.

Kansalliseksi politiikaksi miellän yhteisten asioiden hoidon Suomen ja suomalaisten henkistä, sosiaalista sekä taloudellista hyvinvointia ja etua tavoitellen. Aktiivinen kulttuuripolitiikka näyttäytyy tällöin siinä, kuinka maassa huolehditaan koulutuksesta, sivistyselämästä sekä tieteen ja taiteen elinvoimaisuudesta. Katson, että kulttuurilla on talouden ja hyvinvoinnin intressien ohella tärkeä merkitys maakuvan ja suomalaisen identiteetin kannalta.

Kulttuuripolitiikan ja elinkeinopolitiikan kytkös on luja ja vuorovaikutteinen. Tästä enemmän jäljempänä kohdassa 2.

Muistion tavoitteena on:

- 1) Nostaa esiin luovien alojen merkitys yhteiskunnassa;
- 2) Kiinnittää huomiota luovien alojen rahoituksen erityiskysymyksiin;
- 3) Kiinnittää huomiota kotimaisen omistajuuden tärkeyteen;
- 4) Ehdottaa konkreettisia toimenpiteitä kulttuuripolitiikan päätöksentekijöille, jotta Suomen luovat alat saadaan kasvamaan lähemmäksi verrokkimaiden tasoa - *ilman, että siihen tarvitaan valtion budjetin kasvattamista.*

2) Luovien alojen kolmijako sekä merkitys Suomessa ja Suomelle

Karkeasti luovan alan eri sektorit voidaan ryhmittää kolmeen osakokonaisuuteen: 1) *Luovat monistettavat sisällöt* (esim. julkaisutoiminta, radio ja tv, elokuva- ja av-ala, musiikkitalenteet, pelit jne.); 2) *Luovat palvelut* (esim. muotoilu, arkkitehtuuri, sisustussuunnittelu, mainonta jne.) sekä 3) *Luovat tuotteet ja tapahtumat* (esim. kuva- ja veistostaiteet, galleriat, konsertit, teatteri- ja balettiesitykset jne.)

Luovien alojen kontribuutio Suomen BKT:lle on Pasi Holmin tuoreen tutkimuksen mukaan 16.8 mrd eur/a. Suomen BKT-osuus 3.1 prosenttia on *alle EU:n keskiarvon*; huom! se oli vuonna 2008 3.6 % BKT:sta. Työllisyysvaikutus on 140.000 työpaikkaa. Välillisinä hyötyinä ovat myös kerrannaisvaikutukset muihin toimialoihin luovan alan ulkopuolelta, jotka eivät sisälly em. lukuihin. Suomalainen yhteiskunta saa luovista aloista veroina ja veronluonteisina maksutuloina vuodessa noin 3 mrd euroa. Joka neljäs luovan alan työpaikka perustuu yrittäjänä toimimiseen. Luovilla aloilla on runsaasti myös osa-aikaista ja sivutoimista yrittäjyyttä sekä freelancer- ja keikkayrittäjyyttä. Keskeinen arvontuottaja on myös tekijänoikeuspääoma, mikä parhaimmillaan merkitsee omistajalleen sekä varallisuutta että tulovirtaa. - Vertailun vuoksi voidaan todeta, että tekijänoikeuksiin perustuva IPR-kauppa (intellectual property rights) oli EU:ssa selvästi suurempaa kuin USA:ssa. IPR-intensiiviset alat saivat aikaan yli 47 prosenttia EU:n bruttokansantuotoksesta ja myötävaikuttivat siihen, että EU:ssa näiltä aloilta syntyi 224 miljardin ylijäämä ulkomaankaupassa.

Kiistattomia mutta vaikeammin mitattavissa olevat hyödyt ovat myönteiset vaikutukset väestön henkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä maakuvaan. Suomalainen luovan alan tuotanto vahvistaa kulttuurista identiteettiämme.

3) Luovien alojen rahoituksen erityiskysymykset

Kulttuurituotanto luovilla aloilla merkitsee suureksi osaksi symbolisia tuotteita, jolloin niiden arvo perustuu nimenomaan niiden kulttuuriseen arvoon. Luova sisältö on tuotteen keskeisin osa, ja se on usein immateriaalista ajatellen sekä resursseja että hyödykkeitä. Lisäarvo syntyy pääosin ihmisen työn ja luovuuden tuloksena immateriaalisesti.

Rahoitus törmää em. syystä kolmeen paradoksiin. Kirjanpidon konventio on varovaisuus omaisuuden arvostuksessa ja velkojien suojaaminen, mikä johtaa siihen, että oma kehittämistyö (myös tekijänoikeudet) yleensä joudutaan kirjaamaan kuluksi eikä taseen aktivoitavaan varallisuuteen. Tästä syntyy *arvostusparadoksi*. Kun tulos näyttää turhan huonolta ja varallisuus turhan vähäiseltä, yrityksen ja pankin välisessä *asymmetrisessä tilanteessa* törmätään *vakuusparadoksiin* ("aineeton on arvotonta", vaikka se nauttii 70 vuoden suoja-aikaa!). Kun pankki, vedoten heidän kannaltaan riittämättömään vakuuteen, kieltäytyy rahoittamasta yrityksen investointeja, syntyy *rahoitusparadoksi* (kannattavat hankkeet jäävät rahoittamatta ja kannattava yritys määritellään ei-rahoituskelpoiseksi). Finanssivalvonnan ja pankkien vakuusajattelu on jämähtänyt 1930-luvun ajatusmalleihin. Kannattaa muistaa, että yritykset eivät lyhennä lainojaan vakuuksillaan vaan positiivisella kassavirrallaan ja sekin, että Finanssivalvonta on Eduskunnan alainen!

Luovat alat ovat usein sekä työvaltaisia että pääomavaltaisia. Kilpailijamaista esimerkiksi Ruotsissa on hyvin toimivat yksityissektorin pääomasijoittajat, joiden avulla - osaltaan - Ruotsin luova ala on Suomeen verrattuna kuusinkertainen. Suomessa Finnveran tulisi täyttää tämä tarjonnan vaje niin, että yrityksessä kehitetyt luovat sisällöt olisivat vakuuskelpoinen varallisuuserä Finnveran rahoitukselle. Toinen mahdollisuus on rakentaa luovan alan rahoitukseen toimiva, kovenantteihin perustuva lainoitus, jonka tuotekehitys on jo pitkälle valmiina. Sekin sopisi mielestäni Finnveran ja/tai Teollisuussijoituksen repertuaariin.

Koska luova ala on pääosin immateriaalista, sen vahvistaminen palvelee yhteiskunnan dematerialisoitumista ja ns. kestävästä siirtymästä tavoitteita. Niinpä näiden eurooppalaisten rahoitustuotteiden käyttö Finnvera-välitteisesti luovalle alalle kannattaa hyödyntää pikimmiten.

4) Kotimaisen omistajuuden tärkeys

Suomalainen kulttuurintuotanto on turvallisimmin omistettu, kun se on suomalaisissa käsissä. Olemme jo menettäneet monikansallisille jäteille suurimman osan esimerkiksi elokuvateattereiden, musiikkiaänitteiden ja paikallisradioiden liiketoiminnasta. Kun supisuomalainen artisti laulaa supisuomalaisten säveltämän, sanoittaman ja sovittaman laulun suomalaisille paikallisradiossa, kassa kilisee tekijänoikeuskorvauksen muodossa levy-yhtiöistä esimerkiksi Warnerilla, Universalilla tai Sony:lla, ja näiden tulos vuotaa pois Suomesta. Parhaimmillaan sama Suomessa tehty työ voisi jäädä hyödyttämään Suomea ja uutta luovaa tuotantoa.

Paikallisradiosoiton yhteydessä suomalaisyritysten mainoseurot kilisevät Saksaan Bauer Media Groupille, Englantiin GWR:lle tai Ranskaan NRJ:lle. Kun äänitemusiikissa ja sen levittämisessä meistä on tullut omavaraisuuden sijasta "vieraanvaraisia", on myös henkinen köyhtyminen alkanut näkyä kulttuurin ja tarjonnan sisällöissä.

Kulttuurituotannossa eli luovilla aloilla omistajuutta ei saisi koskaan katsoa pelkästään talouden kannalta. Vaikka omavaraisuus on tärkeää taloudenkin kannalta, tärkeää on myös suomalaisen kulttuuripääoman henkinen omistajuus ja sen vaaliminen.

5) Konkreettiset toimenpiteet evästyksenä budjettikäsittelyyn

Toteutetaan riippumaton kriittinen tutkimus luovan alan erilaisia julkisia avustuksia saavien yhteisöjen vaikuttavuudesta. Erityisenä tarkastelukulmana tulisi olla se, valuvatko Suomessa saadut avustukset ja Suomessa synnytetty jalostusarvo monikansallisissa jättiyrityksissä konsernien sisäisinä veloituksina rajojemme ulkopuolelle. Tarkastelu pitäisi mielestäni aloittaa paikallisradiotoiminnasta ja musiikkiääniteliiketoiminnasta. Määritellään avustusten saannin ehdoksi se, ettei tällaista sisäisten veloitusten keinottelua saa saajayrityksessä samaan aikaan olla.

Em. tavoin säästyneistä avustuksista kertynyt raha käytetään, täysin tai osittain, luovan alan täsmäkoulutuksiin korvamerkittynä erinä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (kansalais- ja kansanopistot, joiden talous on tunnetusti kireällä mutta jotka pystyvät erittäin tehokkaasti muokkaamaan tarjontaansa OKM:n toivomaan suuntaan).

Uudistetaan luovien alojen rahoitus- ja vakuusajattelu. Otetaan käyttöön sisältövakuuslaina sekä kovenanttilaina (Finnvera ja Teollisuussijoitus). Jos Finnveralle / Teollisuussijoitukselle jää asiassa vain takaajan rooli ja itse rahoitus tulee pankeilta, järjestely ei kuormita valtion budjettia mitenkään, mutta tuottaa takausprovision muodossa.

Määritellään luovat alat aineettoman talouden osalta elinkeinopolitiikassa osaksi kestävää siirtymää, jolloin kaikki siihen tarkoitukseen kohdennettu rahoitus vapautuisi myös luovien alojen kehittämisen hyväksi.

Lisätään luovalla alalla poikkihallinnollista yhteistyötä kulttuuripolitiikan ja elinkeinopolitiikan välillä.

Siirretään tekijänoikeuksien hallinnointi Patentti- ja rekisterihallitukselle, jolloin esimerkiksi sisältövakuuslainojen rekisteröintiasiat voitaisiin hoitaa yritys kiinnitysten tapaan. Lisäetuna se, että TEM toimii ohjaavana ministeriönä sekä PRH:lle että Finnveralle ja TeSi:lle.

Tekijänoikeusmaksujen ns. massakannolla kerättävä osuus sekä ns. kotikopioinnin hyvitysmaksut tulisi kohdistaa oikeammin ja oikeudenmukaisemmin. Nykyinen jakotapa ei edusta musiikin käytön demografiaa eikä ole demokraattinenkaan. Yksittäisen muusikon etu ei pääse toteutumaan. Järjestelmä suosii ns. voimasoittoradioita ja harvoja monikansallisia tuottajia. Kyseessä on noin 15 miljoonan euron vuosittainen tulokertymä.

Valtion tuki elitistisille gaalailloille tulisi säästösyistä lopettaa. Säästyneet varat tulisi mieluummin käyttää luovan alan lainojen korkotukeen, kun käyttötarkoituksena ovat investoinnit uuteen tuotantoon.

Suomen Akatemian tutkimusohjelmaan tulisi sisällyttää kulttuuripoliittisten ja luovan alan tukien vaikuttavuustutkimus. Tämä tulisi toteuttaa suunniteltujen budjettimäärärahojen sisällä lisäämättä kokonaisrahoitusta SA:lle.

Kuluttaja- ja kilpailuviraston olisi hyvä selvittää, esiintyykö luovilla aloilla markkinoiden toimivuuden kannalta vahingollisia käytäntöjä, ja jos niitä esiintyy, miten niiden haittoja voidaan poistaa.